

РЕФЛЕКСИВ ЁНДАШУВ АСОСИДА БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИЛАРДА МАДАНИЙ ДУНЁҚАРАШНИ ШАКЛЛАНТИРИШ ИЖТИМОЙ ПЕДАГОГИК ЗАРУРИЯТ СИФАТИДА

<https://doi.org/10.53885/edinres.2022.6.6.058>

Холбўтаева Дилфуза Усмон қизи,

Ўзбекистон педагогика фанлари илмий тадқиқот институти таянч
докторанти

Аннотация: Ушбу мақолада рефлексив ёндашув асосида бўлажак ўқитувчиларда маданий дунёқарашни шакллантиришнинг педагогик асослари, омиллари, методлари, механизмлари ҳақида маълумотлар берилган. Рефлексия ва рефлексив ёндашувнинг тавсифи келтирилган. Рефлексия ва рефлексив ёндашув муаммолари бўйича илмий изланишлар олиб борган олимларнинг ишлари таҳлил қилинган. Ушбу мақоладан илмий талабалар, илмий тадқиқотчилар, профессор ўқитувчилар методик манба сифатида фойдаланишлари мумкин.

Калит сўз: Рефлексив ёндашув, бўлажак ўқитувчи, маданий дунёқараши, талаба, кўникма.

ФОРМИРОВАНИЕ КУЛЬТУРНОГО МИРОВОЗЗРЕНИЯ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НА ОСНОВЕ РЕФЛЕКСИВНОГО ПОДХОДА КАК СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ НЕОБХОДИМОСТЬ

Халботоева Дильфуза Усман кизи,

Базовый докторант научно-исследовательского института
педагогических наук Узбекистана

Аннотация: в данной статье представлена информация о педагогических основах, факторах, методах, механизмах формирования культурного мировоззрения у будущих учителей на основе рефлексивного подхода. Дается описание рефлексивного и рефлексивного подхода. Была проанализирована работа ученых, проводивших научные исследования по проблемам рефлексивного и рефлексивного подхода. Из этой статьи студенты-ученые, академические исследователи, преподаватели-профессора могут использовать ее в качестве методического ресурса.

Ключевые слова: рефлексивный подход, будущий учитель, культурное мировоззрение, ученик, навык.

FORMATION OF A CULTURAL WORLDVIEW AMONG FUTURE TEACHERS BASED ON A REFLEXIVE APPROACH AS A SOCIO- PEDAGOGICAL NECESSITY

Halbotaeva Dilfuza Usman kizi,

Basic doctoral student of the Scientific Research Institute of Pedagogical
Sciences of Uzbekistan

Abstract: this article presents information about the pedagogical foundations, factors, methods, mechanisms of the formation of a cultural worldview of future teachers based on a reflexive approach. A description of the reflexive and reflexive approach is given. The work of scientists who conducted scientific research on the problems of reflexive and reflexive approach was analyzed. From this article, students-scientists, academic researchers, teachers-professors can use it as a methodological resource.

Keywords: reflexive approach, future teacher, cultural outlook, student, skill.

Рефлексив ёндашув асосида бўлажак ўқитувчиларни тайёрлаш жараёнини ташкил этиш бугунги кунда педагогик зарурият даражасига кўтарилмоқда. Чунки бўлажак ўқитувчининг маданий дунёқарашини шакллантириш давлатнинг олий педагогик таълим олдига қўяётган муҳим талабларидан бири ҳисобланади.

Педагогика энциклопедиясида “Рефлексия” – (лот. reflexio - ортга қайтиш, акс этиш) педагогик жараён субъектларининг ўз хатти-ҳаракатлари ва уларнинг асосларини тушуниб етиши, англашига қаратилган назарий фаолияти; билишнинг алоҳида бир шакли деб таъриф берилган. .

Рефлексия ўқув жараёнида бўлажак ўқитувчиларнинг ўз-ўзини маданий жиҳатдан англашига кўмаклашади. Бундай маданий жиҳатдан ўз-ўзини англаш аниқ педагогик вазиятларда вужудга келади. Рефлексив ёндашув асосида махсус ташкил этилган педагогик вазиятлар бўлажак ўқитувчиларнинг маданий ривожланиш имкониятлари, шарт-шароитлари, бунинг учун зарур бўлган маданий муҳитни мужассамлаштиради.

Рефлексив ёндашув бўлажак ўқитувчининг касбий ривожланиши ва ўз-ўзини маданий жиҳатдан намоён қилишига имконият яратади. Педагогик рефлексия ёрдамида бўлажак ўқитувчилар ўқувчилар ва ҳамкасбларай уларни маданий жиҳатдан қай даражада англашини ҳис қилишларига шароит ва имконият яратади. Рефлексив ёндашув маданий ривожланиш жараёнида бўлажак ўқитувчилар аждодларимиз томонидан яратилган тарихий-маданий мерос билан муносабатга киришадилар. Рефлексив ёндашув асосида бўлажак ўқитувчилар ўқувчилар ва таълим жараёнининг бошқа субъектларига қандай муносабатда бўлишлари лозимлигини тушуниб етишга муваффақ бўладилар. Бўлажак ўқитувчи ўз педагогик фаолиятини қайси маданий меъёрлар асосида амалга ошириши лозимлигини тасаввур қилади. Бунинг учун зарур бўлган билимлар ва маданий меъёрларни ўзлаштиради.

Бўлажак ўқитувчиларнинг рефлексив лаёқатларини ривожлантириш асосида уларни касбий, маданий муносабатга тайёрлаш учун дастлаб талабаларнинг маданий дунёқарашини ривожлантириш талаб қилинмоқда. Бўлажак ўқитувчиларни тайёрлаш жараёнига рефлексив ёндашувни тадбиқ этиш масаласи билан педагоглар, психологлар ва маданиятшунослар шуғулланмоқда. Тадқиқотмуаммосининг назарий таҳлилишуниқўрсатмоқдаки рефлексив ёндашув доирасида амалга оширилган тадқиқотларнинг аксарияти ўқувчиларнинг рефлексив кўникмаларини шакллантирилишига бағишланган. Бўлажак ўқитувчиларни тайёрлаш жараёнига рефлексив ёндашувни тадбиқ этиш масаласига жуда кам мурожаат этилган.

Рефлексив ёндашув асосида бўлажак ўқитувчиларда маданий дунёқарашни ривожлантириш масаласи деярли тадқиқ этилмаган. Ушбу муаммога айрим мақолалар доирасида мурожаат қилинган. Масалан Р.Г.Сафарова, Б.Б.Маъмуров, Х.Тожибоева кабиларнинг ишлари бунга мисол бўла олади. Бўлажак ўқитувчиларда рефлексив кўникмаларни ривожлантириш асосида уларда маданий дунёқарашни ривожлантириш жараёни ўзига хос педагогик ва психологик хусусиятларга эга. Бўлажак ўқитувчиларнинг рефлексив кўникмалари ёрдамида аждодларимиз мероси, глобал маданий ходисаларни таҳлил қилишлари учун шароит яратилади. Бўлажак ўқитувчилар рефлексия ёрдамида мустақил қарорлар қабул қилиш, маданий жараёнларни баҳолаш имкониятига эга бўладилар. шунинг учун ҳам олий педагогик таълим жараёнида бўлажак ўқитувчиларда рефлексив кўникмаларни шакллантиришга алоҳида ёндашиш ва қўшимча имкониятларни сафарбар қилиш талаб этилади.

Бўлажак ўқитувчи учун зарур бўлган кўникмалардан бири ўз фаолиятини мустақил таҳлил қила олиш кўникмасидир. Бунда талабалар ўзларининг дунёқарашлари доирасида эгаллаган касбий кўникма ва малакаларини

мустақил таҳлил қиладилар. Бунинг учун талабаларга аждодламит мероси ва инновацион усуллар ёрдамида турлича маданий таъсирлар кўрсатилади. Ўқув жараёнида тақдим этиладиган дидактик воситалар талабаларда рефлексив кўникмаларни шакллантириш билан бир қаторда маданий дунёқарашни ривожлантиришга ҳам хизмат қилиши назарда тутилади.

Рефлексив ёндашув асосида бўлажак ўқитувчиларда маданий дунёқарашни шакллантиришда тарихий мерос билан бир қаторда касбий педагогик риволаниш муаммоларига бағишланган манбалар ҳам муҳим аҳамият касб этади. Талабалар мустақил билим олиш вазиятларида маданий ҳодисалар, жараёнларни рефлексиялаш асосида ўзларининг касбий-маданий дунёқарашларини ривожлантиришга муваффақ бўладилар. Бунинг учун маданиятга оид билимларни ўзлаштириш ва улардан конструктив тарзда фойдаланиш тажрибасига эга бўлишлари керак. Бу эса ўз навбатида бўлажак ўқитувчиларнинг маданий дунёқарашларини ривожлантириш ва касбий компетенцияларини шакллантиришга кўмаклашади.

Замонавий педагогикада касбий-маданий, рефлексив кўникмалар шахсни ҳар томонлама ривожлантириш воситаси сифатида талқин этилади. Шахс ўз-ўзини маданий ривожлантириш натижасида ўқув-билув ҳаракатларини такомиллаштиради. Бундай кўникмаларни бўлажак ўқитувчилар пухта ўзлаштиришлари ва касбий ривожланиш билан боғлиқ муаммоларни ечишда улардан самарали фойдалана оlishлари назарда тутилади. Таниқли мутахассис А.С.Обухов рефлексив ёндашув ҳақида ўз қарашларини баён қилиб, қуйидаги фикрларни илгари сурган: “Рефлексия шахснинг ривожланиш мақсади билан боғлиқ ҳолда ўз ҳатти-ҳаракатларини ангалш имконини беради”. У ўз фикрини давом эттириб - рефлексия мутахассиснинг касбий-шахсий ривожланиш усули эканлигини таъкидлайди. Т.Ф.Ушева эса рефлексив кўникмаларни ўзига хос тарзда тавсифлаб, рефлексив кўникмалар таълим олувчиларнинг рефлексив ҳаракатларини амалга оширишлари натижасида номоён бўлиб, у шахснинг муайян фаолиятни амалга ошириш усули ҳисобланади деб кўрсатган. В.В.Давыдовнинг таъбирича - рефлексив кўникмалар ўқув ҳаракатларининг ички таянч асоси ҳисобланади. Мазкур кўникмалар шахснинг эҳтиёжларини, майлларини ўзаро мувофиқлаштиради. Рефлексив кўникмалар ўқув-билув ҳаракатлари маҳсули сифатида номоён бўлади.

Рефлексив фаолият бўлажак ўқитувчининг мустақил билим олиши, изланиши натижасида ривожланади ва маданий дунёқарашнинг шаклланишига асос бўлади. маданиятшунослик, педагогика, психология, фалсафа фанларида рефлексия тушунчасининг талқини ушбу соҳалар нуқтаи назаридан ёндашилган ҳолда баён қилинган. Рефлексия педагогикада қуйидаги йўналишларда талқин этилган:

Рефлексия муайян ҳодисалар, шарт-шароитлар, жараёнларни таҳлилий жиҳатдан ўрганишни ифодалайди.

Рефлексиянинг объектлари шахснинг таълим-тарбияси, маданий-касбий ривожланишига муайян даражада таъсир кўрсатади.

Рефлексия жараёнлари бўлажак мутахассиснинг касбий-маданий ривожланишига ижобий таъсир кўрсатиб, мавжуд камчиликларни аниқлаш ва коррекциялаш имконини беради.

Рефлексив ёндашув асосида бўлажак ўқитувчиларда маданий дунёқарашни ривожлантириш шарт-шароитлари сифатида қуйидагиларни кўрсатиш мумкин.

- олий педагогик таълим жараёнида тарихий-инновацион ёндашувлар асосида бўлажак ўқитувчиларда маданий дунёқарашни ривожлантириш шарт-шароитларини яратиш;

- бўлажак ўқитувчиларнинг билиш имкониятларини кенгайтириш

мақсадида маданий-тарихий характердаги дидактик воситалар ва оммавий ахборот материалларидан ифойдаланган ҳолда талабаларга маданиятшуносликка оид билимларни тақдим этиш;

- бўлажак ўқитувчиларнинг мустақил билим олиш имкониятларини кенгайтириш орқали уларда маданий дунёқарашни ривожлантиришга хизмат қиладиган дидактик воситаларни саралаў, тизимлаштириш ва улардан фойдаланиш методларини тавсия этиш;

- рефлексив ёндашув асосида бўлажак ўқитувчиларда маданий дунёқарашнинг шакллангалик даражасини аниқлаш ва форматив баҳолаш методидан фойдаланиш;

- рефлексив ёндашув асосида бўлажак ўқитувчиларда маданий дунёқарашни ривожлантириш мазмунини белгилашга қўйиладиган талаблар ва уни танлаш принципларни ишлаб чиқиш;

- рефлексив ёндашув асосида бўлажак ўқитувчиларда маданий дунёқарашни ривожлантириш жараёнининг педагогик-психологик хусусиятларини ҳисобга олиш, талабаларнинг маданий ривожланишлари учун қулай педагогик-психологик муҳит яратиш;

- бўлажак ўқитувчиларнинг маданий ривожланиш мотивациясини ҳосил қилиш, уларнинг маданий дунёқарашини шаклланишига хизмат қиладиган топшириқларни ишлаб чиқиш ва вазиятларни лойиҳалаштиришда рефлексив ёндашувдан фойдаланиш.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

Давыдов, В.В. Теория развивающего обучения / В.В. Давыдов. — М.: ИНТОР, 1996. — 544 с.

Обухов, А.С. Рефлексия в проектной и исследовательской деятельности / А.С. Обухов // Исследовательская работа школьников. — 2005. - № 3.

Педагогика. Энциклопедия. III жилд. жамоа // Тошкент: «Ўзбекистан миллий энциклопедияси» Давлат илмий нашриёти, 2017.- 400 б.

Сафарова Р.Г, Джураев Р.Х ва бошқ. Ўқувчи-ёшларни оммавий маданият хуружларидан ҳимоя қилишнинг назарий-методологик асослари. Монография. – Т.: “Tafakkur qanoti” нашриёти -2017

Сафарова Р.Г. Ўқувчиларда маданий дунёқарашни шакллантириш параметрлари// FarDU. ILMIY XABARLAR. 2021 йил 2-сон. Б.120-123.